

CAROL I DE HOHENZOLLERN PE TRONUL BULGARIEI?

Problema ocupării tronului unei țări este o chestiune politică foarte importantă, dar ea devine și interesantă atunci când cel ce aspiră la el deține deja unul.

Comunicarea de față încearcă să ofere un răspuns acestui titlu retoric care aduce în prim plan un om politic și de stat ce și-a legat destinele de România, văzut într-o ipostază mai puțin semnalată de istoriografia contemporană: cea de aspirant la tronul Bulgariei.

Această întrebare din titlu s-a născut în urma consultării unui articol publicat la Berlin în 1899 în *Preußische Jahrbücher*, nr.97, a dr. Emil Daniels. Articolul se intitulează *Prințul Bismarck și acțiunea căilor ferate române* și surprinde unele aspecte economice și politice ale României după războiul ruso-româno-turc din 1877-1878. Fraza care ne-a atras în mod deosebit atenția este: "... ambițiile oamenilor de stat din București nu păreau a fi orientate în nici un caz spre câștigarea teritoriului național românesc, ci făceau impresia că dacă politica românească s-ar afla în împrejurări avantajoase nu s-ar fi dat înapoi să ocupe Bulgaria ce are o structură etnică diferită. (...) miniștri i-au făcut lui Carol propunerea de a-și pune candidatura pe tronul bulgar care i-a oferit în contrapartidă prințului Alexandru von Battenberg. Carol a respins propunerea nu din motive legate de principii, ci din motive oportuniste"¹.

Înainte de a încerca să elucidăm această problemă, este necesară o prezentare sumară a situației politice a celor două țări implicate: România și Bulgaria.

Deci, cronologic, ne aflăm la sfârșitul războiului ruso-româno-turc desfășurat în perioada 1877-1878. România a considerat că declanșarea unui război între Rusia și Turcia este o ocazie prielnică câștigării independenței. Oamenii politici români știau că marile puteri nu erau de acord cu un stat român independent în această zonă. De ce? Pentru că România deținea o poziție foarte importantă din punct de vedere strategic. La aceasta se adăugau avantajele economice ce decurgeau din faptul că avea ieșire la Marea Neagră și era străbătută pe o distanță mare de Dunăre.

Toate aceste lucruri au atras interesul marilor puteri pentru zonă și este de înțeles de ce nu agreau un stat român independent ce le-ar fi periclitat interesele. Participând la acest război politicienii români au considerat că pot proclama independența, punând marile puteri în fața faptului împlinit. Dețineau, astfel, un argument puternic, câștigarea ei cu arma în mână. Drept urmare, la 9 mai 1877 România și-a proclamat independența, care urma să fie recunoscută de marile puteri la sfârșitul războiului. Participarea României la acest război și proclamarea independenței au atras după ele o serie de probleme.

Înainte de încheierea păcii, Rusia a început să ridice pretenții cu privire la Basarabia (pe care o pierduse în urma războiului Crimeei). Acest lucru contravenea înțelegerii încheiate la 4 aprilie 1877 la București de Rusia și România, în care se prevedea trecerea armatelor ruse prin țară, în schimbul asigurării integrității teritoriale.

Pacea de la San Stefano, semnată la 19 februarie 1878 de Rusia și Turcia, prevedea, pe lângă recunoașterea independenței României, și cedarea de către aceasta a teritoriului Basarabiei în schimbul Dobrogei. Celelalte prevederi ale păcii de la San Stefano (recunoașterea independenței Serbiei și Muntenegrului, crearea unui mare principat autonom al Bulgariei aflat sub tutela Rusiei) au nemulțumit celelalte mari puteri, creându-se o situație delicată ce putea degenera într-un nou conflict, de această dată cu o participare mai largă. S-a pus atunci problema unui congres care să restabilească liniștea și ordinea. Între timp, diplomația românească a depus eforturi pe lângă cabinetele europene pentru a se face ceva în privința Basarabiei. Toate s-au arătat foarte rezervate în această problemă așteptând desfășurarea congresului.

În cele din urmă, congresul ținut la Berlin în perioada 1 iunie-1 iulie a hotărât, printre altele și cedarea Basarabiei.

Ca și la alte reuniuni de acest fel, marile puteri au ținut cont în primul rând de dorințele lor, și nu numai după aceea de cele ale țărilor mici, oricâte eforturi și ajutor ar fi dat acestea. În acest sens, demne

¹ Vezi *Convenția din 4-16 aprilie 1877 de la București*, în I. Ionașcu, P. Bărbulescu, C. Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente. 1368-1900*, București, 1980.

de remarcat sunt cuvintele lordului Beaconsfield, unul din reprezentanții Angliei la congres, care spune reprezentanților României acolo (M. Kogălniceanu și I.C. Brătianu), că "în politică ingratitudea este deseori plata celor mai bune servicii"².

În ce privește recunoașterea independenței României, ea a fost condiționată de art.44 și art.45 al Tratatului de la Berlin, ce prevedea modificarea art.7 al Constituției României prin acordarea de drepturi egale populațiilor israelite cu a celei românești și cedarea Basarabiei, Rusiei.

În privința Bulgariei, care ajutase și ea trupele ruse și române în timpul războiului, pacea de la San Stefano prevedea că Bulgaria devine stat autonom sub suzeranitate rusă, tributar Turciei, cu guvern și armată proprie.

Congresul de la Berlin a hotărât împărțirea teritoriului bulgar în două provincii. În partea de nord s-a creat un principat autonom aflat sub suzeranitatea Rusiei, iar în partea de sud, provincia Rumelia Orientală, sub suzeranitatea turcească, condusă de un guvernator general. După congres s-a pus problema alegerii unui principe pe tronul principatului Bulgariei.

Pornind de la aceste date, putem să vedem dacă s-a pus sau nu problema alegerii lui Carol și pe tronul Bulgarie, și dacă s-a pus, în ce condiții.

La începutul lui ianuarie 1878, deci, când încă nu a fost semnată pacea de la San Stefano, generalul Ignatiev vine la București. El aduce atunci la cunoștința oamenilor politici români propunerea de a lăsa rușilor Basarabia și de a primi în schimb o bucată din Dobrogea. În treacăt pe lângă aceasta a pomenit și de puțința alegerii prințului Carol pe tronul Bulgariei; și-l întreabă ce ar avea de gând să facă dacă i s-ar propune acest lucru. Carol nu a răspuns nimic precis și a cerut timp să se gândească³.

Se pare că pe ruși îi interesa această problemă care se vehicula deja în cercurile occidentale. Acest lucru este dovedit de un articol din *Allgemeine Zeitung*, din 26 mai 1877, ce preia părerile ziarului *The Times*, care își pune problema dacă nu cumva Bulgaria danubiană se va uni cu statul principelui Carol. Deosebirea de rasă apare gazetei ca o piedică de netrecut, dar, "dacă s-ar putea constitui un stat dunărean cu o populație de 7-8 milioane de oameni sub protecția și granița Europei, el ar putea oferi cheazășia cea mai sigură împotriva repunerii pe tapet a chestiunii orientale. Exista o singură incertitudine: dacă Rusia va consimți la o soluție atât de salutară. De șapte ori în cuprinsul acestui secol și-a trimis trupele în acest teritoriu, astfel că edificarea unui stat neutru tocmai în acest loc ar reprezenta o dovadă decisivă de bunăcredință din partea ei"⁴. Carol trebuie să fi fost pus și el la curent cu această propunere, și atunci apare justificat demersul lui Ignatiev de a testa terenul.

Nicolae Iorga, știind de planul unui regat româno-bulgar, acuza diplomația română de a nu fi cerut eventual acest lucru într-un moment când rușilor li se putea cere orice. Acest moment favorabil a fost în august 1877, când rușii ceruseră insistent ajutorul trupelor române⁵.

În aprilie 1878, după ce se cunoșteau prevederile tratatului de la San Stefano, Bismark îi spunea lui Brătianu (care îi cerea sprijin în problema Basarabiei) că "dacă România ar arăta bunăvoință Rusiei ... ar putea să-i ceară mult și să capete mult de la ea, o sută de milioane și chiar compensații teritoriale mai mari"⁶. Să se fi gândit și Bismark la eventualitatea unui stat româno-bulgar?

Că această problemă s-a pus și la Berlin, ne-o dovedesc și cuvintele principelui Carol-Anton de Hohenzollern, tatăl lui Carol I, care era un bun cunoscător al problemelor ce se discutau la Berlin (era rudă cu împăratul Wilhelm) și care, într-o scrisoare adresată fiului său, vorbește de posibilitatea unui stat româno-bulgar⁷. Datorită evenimentelor ce au avut loc ulterior, ne gândim la Congresul de la Berlin cu implicații sale, această problemă a căzut pe un plan secundar. Ea va fi reluată însă în august 1878. Legația Belgiei pe lângă Poartă relatează din Constantinopol pe 25 august că "biserica bulgară este în ajun de a deveni dependentă de sinodul de la Moscova. Mitropolitul bulgar de la Rusciuc și-a dat demisia. Ea n-a

² *Memoriile regelui Carol I al României (de un martor ocular)*, București, 1993, vol.IV, p.136.

³ Mite Kremnitz, *Regele Carol I al României (biografie)*, Iași, Editura Porțile Orientului, 1995, p.82-83.

⁴ *Independența României. Documente*, Ed. Academiei R.S.R., 1977, București, vol.III (presa străină), documentul 45, p.105.

⁵ Radu Meitani, *Istoria politică a raporturilor dintre state de la 1856-1930*, Ed. Societății "Eminescu", București, 1943, p.48.

⁶ *Memoriile ...*, vol.IV, p.96-97.

⁷ Nicolae Iorga, *Politica externă a regelui Carol I*, București, 1991, p.249.

fost acceptă de exarh. Mitropolitul se opune foarte mult rușilor; acest prelat ar vrea ca principele Carol al României să fie plasat și în fruntea principatului Bulgariei ..."⁸.

În decembrie 1878 s-a pus oficial problema alegerii unui principe pe tronul Bulgariei. Politicienii români au testat terenul pentru a vedea ce șanse ar avea candidatura principelui Carol.

La 9 decembrie 1878 frații Brătianu și C.A. Rosetti s-au dus la principe pentru a discuta această problemă. Carol a refuzat cu tărie ideea, arătând că acest lucru nu se putea face decât cu sprijinul Rusiei și nu împotriva ei, că relațiile cu Rusia erau foarte proaste în acel moment și nu se putea întemeia în Bulgaria nici un tron⁹.

Revenind la titlul acestei comunicări, ideea a existat. Dar nu putem fi de acord cu dl. Daniels, care spunea că politicienii români nu depuneau mari eforturi pentru păstrarea Basarabiei, dar doreau să ocupe Bulgaria. În privința Basarabiei, sunt cunoscute toate demersurile făcute de politicienii români în toate capitalele europene. Trezesc însă semne de întrebare celelalte cuvinte ale d-lui Daniels: "Carol a respins propunerea nu din motive legate de principii, ci din motive oportuniste"¹⁰.

Să fi dorit Carol o uniune personală cu Bulgaria în ciuda diferențelor etnice, lingvistice și a tradițiilor? Dacă în 1878 problema s-a rezolvat prin aducerea pe tronul Bulgariei a lui Alexandru Battenberg, ea va reveni însă în discuție curând după aceea. Că așa au stat lucrurile, ne-o dovedesc evenimentele ce au avut loc în Bulgaria, începând cu 1885.

Deci, este cunoscut faptul că, în urma răscoalei ce a avut loc în Rumelia Orientală în septembrie 1885, s-a proclamat unirea acestei provincii cu Bulgaria, iar Alexandru Battenberg a acceptat această unire, proclamându-se principe al Bulgariei unificate. El însă nu a cerut acordul Rusiei în această problemă. Unirea Rumeliei a trezit și dorința principelui Milan al Serbiei de a obține compensații teritoriale pe seama Bulgariei. S-a declanșat un război între cele două state. Serbia a încercat să atragă și România în acest război.

Probabil și principele Milan știa de propunerile făcute în 1878 lui Carol și încerca să profite, gândindu-se că România va intra în război pentru a obține unele teritorii. România însă s-a declarat neutră. Războiul se va încheia cu pacea de la București, în urma intervențiilor marilor puteri. Rezultatul nu a fost decisiv pentru nici una din părți.

După război, Battenberg nu mai voia să renunțe la unirea Rumeliei. Pe baza acordului turco-bulgar, semnat în februarie 1886, se recunoștea suzeranitatea Porții Otomane asupra Rumeliei Orientale, iar Alexandru Battenberg a fost numit guvernator al Rumeliei. Sub această formulă se realiza de fapt alipirea Rumeliei la Bulgaria.

Rusia a fost iritată de acțiunea lui Battenberg.

Dorind să scoată Bulgaria de sub influența Rusiei, cu prilejul unei vizite la București, la începutul lunii iunie 1886, Battenberg ar fi propus lui Carol crearea unei federații româno-bulgare, cu guverne separate, cu o largă autonomie internă, cu politică externă activă pentru cucerirea Macedoniei de la Imperiul Otoman și pentru stăvilirea amestecului Rusiei în Balcani¹¹. Carol nu a putut accepta acest lucru. El era conștient că Rusia nu ar fi agreat o asemenea federație.

În august 1886 ofițerii bulgari filo-ruși au organizat o lovitură de stat, silindu-l pe Battenberg să abdice și să părăsească Bulgaria. Datorită amestecului Germaniei și Austro-Ungariei, acest guvern a fost răsturnat și s-a instalat o regență germanofilă. Este cunoscută și intenția acestei regențe Stambulov-Karavelov-Mutkorov de a ajunge la unirea personală a Bulgariei cu România sub regele Carol¹². Rusia a protestat vehement, relațiile ruso-germane devin foarte încordate, aproape să se ajungă la un război.

Situația a fost oarecum rezolvată prin aducerea pe tronul Bulgariei a lui Ferdinand de Saxa-Coburg, fidel Austriei.

A existat, deci, un al doilea moment în decurs de câțiva ani când i se propunea regelui Carol tronul

⁸ *Independența României...*, vol.II, partea a doua (corespondența diplomatică străină), documentul 188, p.341.

⁹ *Memoriile...*, vol.IV, p.197; M. Kremnitz, *op.cit.*, p. 90.

¹⁰ Emil Daniels, *Fürst Bismark und die rumänischen Eisenbanpapiere*, în *Preußische Jahrbücher*, 97/1889, p.295-296.

¹¹ Ș. Rădulescu-Zoner, Gh. Cazan, *România și Tripla Alianță*, București, 1979, p.133-134.

¹² Titu Maiorescu, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, București, 1994, p.147.

Bulgariei.

Nu ne putem pronunța în privința seriozității cu care au privit oamenii politici români această problemă. Poate de aceea istoriografia actuală nici nu prea amintește aceste momente, sau poate pentru că nu sunt foarte cunoscute.

Am considerat totuși că merită să arătăm că au existat astfel de propuneri și poate are dreptate și dr. Emil Daniels, un contemporan al evenimentelor, când spunea că propunerea nu a fost respinsă din motive legate de principii, ci din motive oportuniste, gândindu-se la participarea României la războaiele balcanice.

MIHAELA ISAC
Universitatea "Lucian Blaga"
Sibiu

KARL I VON HOHENZOLLERN AUF DEM THRON BULGARIENS?

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Mitteilung legt ein wenig bekanntes Problem in unserer Historiographie vor: die Angebote, die Karl erhalten hat, den Thron Bulgariens zu besetzen.

Das Problem wurde im Sommer des Jahres 1877 zur Diskussion gestellt und diese Tatsache wurde von mehreren Urkunden belegt. *The Times* meinte, daß die Schaffung eines Donaustaates, die Wiedereröffnung des östlichen Problems vermeiden würde. Fürst Karl konnte dieses Angebot wegen des Widerstandes Rußlands nicht akzeptieren. Nach dem Berliner Kongreß ist auf dem Thron Bulgariens Alexander von Battenberg gewählt worden.

Das Problem des bulgarischen Throns stellte sich im Jahr 1886 wieder. Damals schlug Alexander von Battenberg Karl die Schaffung einer rumänisch-bulgarischen Konföderation vor. Karl hat den Vorschlag nicht akzeptiert, weil Rußland sich Widerstand geleistet hätte.